

Surm on meie sugulane

PLAAT

«Lembitu»

Villem Kapi
ooper

1966 / CD 2011

rahvusooper Estonia

ALVAR LOOG

kultuur@postimees.ee

Kolme aasta eest, pärast Villem Kapi (1913–1964) ooperi «Lembitu» kõrgel tasemel kontsertettekannet Lõhavere linnusemäel, avaldasin siinsamas veergudel lootust, et ehk peetakse vajalikuks ja võimalikuks see unustusse vajunud muusikadraama tollase koosseisuga (ERSO, RAM, Ellerhein, Estonia solistid, dirigent Paul Mägi) korralikult salvestada ning plaadile panna. Neil lootustel polnud paraku määratud täituda.

Või salvestus siiski toimus ja plaati saavad kord kuulata minu lapselapsed? Nagu selgub ühe varasema ülesvõtte saatusest, polegi see stsenaarium nii ebatõenäoline: «Lembitu» 1966. aasta salvestis jõudis arhiiviriitlilt plaadile ning seeläbi laiema auditooriumini alles tänavu, 45 aastat hiljem, suuresti seoses nimiosa laulnud Tiit Kuusiku 100. sünniaastapäevaga.

Sünnimusele lisab kaalu fakt, et ligikaudu kolmekümnest täispikast eesti ooperist on varem tervikuna plaadile pandud üksnes viis: Evald Aava «Vikerlased», Eduard Tubina «Barbara von Tiesenhuse» ja «Reigi õpetaja», Eino Tambergi «Cyrano de Bergerac» ning Eelbi Saare

kontrastidest tiines muusikas peegeldub reljeefselt keskajal Eesti pinnal aset leidnud kultuuride konflikt; see on muistsete eestlaste vabaduse (ning teatud määral ka teoloogilise süütuse) kaotamise lugu.

«Lembitu» eripära on asjaolu, et see muusikadraama räägib tavapäraselt ooperite dramaturgilise pingest eest hoolitsevate armastuse ja surma kõrval ühest veel universaalsemast nähtusest – nimelt rahvuslikust ja religioosest identiteedist.

Mis on puudu

«Lembitu» on eelkõige kooriooper: pea kõik pildid algavad ja lõpevad kooripartiidega, kus helilooja on kasutanud julgeid rütmifiguure ja kõlavärve. Ansambleid pole selles ooperis seevastu peagu üldse, naistegelasid leidub vaid üks, üllatuslikul kombel puudub juhtiv tenoripartii.

Kapi ooper võimaldab dünaamilistes koori- ja tantsunumbrites palju välist teatraalsust, ent jääb kahte vaatusse surutud tegevuse rohkuse ning tegelaste arvukuse tõttu draamana pisut skemaatiliseks. Tegelasete muusikalised portreed, välja arvatud Meelis (plaadil Georg Ots), on visandlikud ja staatilised. Ei romantiline liin, heroiline paatos ega traagika leia ooperi sõnas ega muusikas välendusjõulist lõpuniarendamist.

Nagu eelöeldust nähtub, seisnevad «Lembitu» objektiivselt osutatavad puudused üksnes selles, mida seal ei ole. Mis teisipidi – ja mõnevõrra paradoksaalsel moel – tähendab, et kõik seal leiduv on eranditeta hea ning kuulamist väärt. Äsja ilmunud topeltplaadilt kostev

Kolme aasta eest, pärast Villem Kapi (1913–1964) ooperi «Lembitu» kõrgel tasemel kontsertettekannet Lõhavere linnusemäel, avaldasin siinsamas veergudel lootust, et ehk peetakse vajalikuks ja võimalikuks see unustusse vajunud muusikadraama tollase koosseisuga (ERSO, RAM, Ellerhein, Estonia solistid, dirigent Paul Mägi) korralikult salvestada ning plaadile panna. Neil lootustel polnud paraku määratud täituda.

Või salvestus siiski toimus ja plaati saavad kord kuulata minu lapselapsed? Nagu selgub ühe varasema ülevõtte sautusest, polegi see stsenaarium nii ebatõenäoline: «Lembitu» 1966. aasta salvestis jõudis arhiiviriitliit plaadile ning seeläbi laiema auditooriumini alles tänavu, 45 aastat hiljem, suuresti seoses nimiosa laulnud Tiit Kuusiku 100. sünniaastapäevaga.

Sündmusele lisab kaalu fakt, et ligikaudu kolmekümnest täispikast eesti ooperist on varem tervikuna plaadile pandud üksnes viis: Evald Aava «Vikerlased», Eduard Tubina «Barbara von Tiesenhuse» ja «Reigi õpetaja», Eino Tambergi «Cyrano de Bergerac» ning Erkki-Sven Tüüri «Wallenberg».

Ooper identiteedist

«Lembitu» on Villem Kapi ainus ooper. See esietendus Estonias 1961. aastal (1965 valmis uuslavastus) ning püsis repertuaaris üle poolesaja mängukorra. Samal kümnendil toimusid edukad vabaõhuetendused Suure-Jaani lähedal Lõhavere linnusemäel (1962) ning Tallinnas Pirita kabelimäel (1966 ja 1969).

Astrid Pirni detailides (näiteks kooripartiide assonantsidele ehitatud lauserütmid) silmatorkavalt hea, ent suuremas plaanis õige psühholoogilise teravusega libreto tugineb Juhan Sütiste näidendile «Ristikoerad»

Villem Kapi ooper «Lembitu» pandi plaadile Tiit Kuusiku (pildil) 100. sünniaastapäeva puhul. Foto: Estonia

(1945) ning räägib eestlaste võitlusest kristlastest sissetungijate vastu 13. sajandil.

Kaks aastat pärast ooperi esiettekannet ning aasta enne surma (12. jaanuaril 1963) kirjutas Villem Kapp erakirjas kal-

limale: «Isikliku kriisi ja haiguse tõttu ma ei suutnud «Lembitu» teha nii, nagu soovisin: et ta oleks olnud meie ooperiliteratuuris uus kvaliteet ja kõigest teistest peajagu kõrgem.» On teada, et ootamatult lahku-

nud heliloojal mõlkus meeles ooperi osaline ümbertöötamine.

Ent ka olemasoleval kujul on «Lembitu» kindlasti kuulamist – ning julgen väita, et ka uuslavastamist – väärt. Selle

ühest veel universaalsemast nähtusest – nimelt rahvuslikust ja religioosest identiteedist.

Mis on puudu

«Lembitu» on eelkõige kooriooper: pea kõik pildid algavad ja lõpevad kooripartiidega, kus helilooja on kasutanud julgeid rütmifiguure ja kõlavärve. Ansambelid pole selles ooperis seevastu peagu üldse, naistegelasi leidub vaid üks, üllatuslikul kombel puudub juhtiv tenoripartii.

Kapi ooper võimaldab dünaamilistes koori- ja tantsunumbrites palju välist teatraalsust, ent jääb kahte vaatusse surutud tegevuse rohkuse ning tegelaste arvukuse tõttu draamana pisut skemaatiliseks. Tegelas- te muusikalised portreed, välja arvatud Meelis (plaadil Georg Ots), on visandlikud ja staatilised. Ei romantiline liin, heroiline paatos ega traagika leia ooperi sõnas ega muusikas väljendusjõulist lõpuniarendamist.

Nagu eelöeldust nähtub, seisnevad «Lembitu» objektiivselt osutatavad puudused üksnes selles, mida seal ei ole. Mis teisipidi – ja mõnevõrra paradoksaalsel moel – tähendab, et kõik seal leiduv on eranditeta hea ning kuulamist väärt. Äsjailmunud topeltplaadilt kostev Estonia üle-eelmise kuldaja solistide (Tiit Kuusik, Georg Ots, Aino Külvand, Teo Maiste jt) ning orkestri (dirigent Kirill Raudsepp) esitus on nõtkke ja nüansirikas.

Rahvusoper Estonia ja salvestise restaureerinud Jüri Kruus väärivad plaadi väljaandmise eest kiitust. Maitsekalt kujundatud vahelehe tekstide toimetamisega on aga ootamatult kiireks läinud: esimese plaadi lugude numbrid on paigast ära, kuna proloog on arvestusest välja jäetud, ning palade nimekiri ja sünopsis annavad mitte ainult erineva vaaduste jaotuse, vaid ka arvu. Ideaalis võiks plaadi raamatus leiduda inglisis- (ning miiks mitte ka soome-) keelse tõlkega varustatud libreto.